

מנור נחום (מונרור)

יליד 1923, קראקוב, פולין

הצטרף לקורס גדעונים במרסייל ב-1946

הגיע לארץ כגדעוני באוניה "התקוה" ב-1947

ה ע ס נ ה ר י ס י ו

הגענו לבית בודד ברובע מדראג קרוב לים, אשר שמש לפני המלחמה כמועדון של התנועה הימית "זבולון". פגשנו במקום קבוצה של כ-20 בחורות ובחורים ממחנות עליה שונים באירופה. בהדרגה נודעה לנו גם מטרת בואנו: לצורך הפעלת תחנות אלחוט בחוף ובספינות העפלה, הוחלט כמוסד להכשיר את המפעילים מקרב העולים עצמם וכך להתגבר על המחסור בכוח האדם. ההכשרה בארץ בתנאי מחתרת הייתה יותר קשה ומסובכת וכנראה לא הדייקה את הביקוש. כל עניין הקשר האלחוטי הווה אחד הסודות כמוסים ביותר (הסודיות אשר אפפה את נושא האלחוט, גרמה כנראה לזה שעד היום אין כמעט אזכור לקורס שלנו ובוגריו בספרות ובתיעוד. יורשה נא לי בזה להסיר את הלוט מן סיפור ולהקדיש לו כמה שורות). נאמר לנו שאנו שייכים מעתה למסגרת מצ"ב (מי מכיר, מי יודע? נדמה לי שאלה ראשי תיבות של "משמרת צעירה באירופה").

הלימודים החלו. מיד נוצרה אווירה ארץ ישראלית. התחלנו לדבר עברית-גם בינינו. קבלנו סידרה של הרצאות בנושאי תולדות הציונות, ידיעת הארץ, תורת החשמל ו-אימוני ספורט וג'ודו. עשינו קפיצה פסיכולוגית עצומה והתחלנו לראות את עצמנו כאנשי המוסד, חברי ההגנה ושליחי הישוב (יום אחד הגיע נחום שדמי ובטקס לילי מרשים השביע אותנו לחברות בהגנה; גאוותנו הרקיעה שחקים. התרגשנו מאוד ונזכרנו איפה היינו עוד לפני כשנה וחצי). התחלנו לחקות את אופן התנהגותם את שפתם של מדריכינו. ניסינו להרמות להם מכל בחינה ולהיות צברים מושלמים.

דן בן אמוץ היה מודל חיקוי נערץ, אבל הוא הסתכל עלינו קצת מלמעלה; נדהמנו כשמאוחר יותר נודע לנו שהוא יותר "משלנו" מאשר "משלהם".

לימודי אלחוט ומורס היו אינטנסיביים ביותר וגם קשים למדי. למדנו 10 שעות ביום; בהתחלה ה"די-די-דידה-די" היה משעשע אבל כשהמהירות גברה, קבלנו כאבי ראש ואחרים אפילו נאלצו לפרוש. בראש הקורס עמד "דוד" - חנוך בלצן, חייל בריגדה שהושאר. בצד המשקי טפל משה ורדי המכונה "האוסקיפר", והמדריך הראשי היה "בוב" - נחמן בורשטיין, אשר לו אנחנו חבים עצם היותנו

כמה מילים על קורותיי עד 1946 - ונדמה לי שהן חורגות קצת מן הרגם המקובל.

הובאתי ארצה בהיותי תינוק. ילדותי עברה עלי בשכונת ברוכוב, אבל כשהייתי בן 5 שבו הורי לקראקוב. למדתי מהר פולנית, הלכתי לבית ספר וגם לגימנסיה עברית בעיר; הייתי מדריך בצופים... כשפרצה המלחמה גיסיתי לזמן קצר לצבא הפולני, בהמשך נכלאתי בגטו ועברתי את כל מסלול ההשפלות, הרדיפות והעינויים - כולל כמה מחנות ריכוז. למזלי הגדול, האחרון שבהם היה זה אשר הונצח אחר כך בספר ובסרט "רשימת שינדלר", וכך ניצלתי מן התופת - היחירי ממשפחה בת שש נפשות.

לאחר השחרור התגלגלתי בין כמה מחנות עקורים באוסטריה וגרמניה. הצטרפתי ל"קיבוץ עליה" הוגעת למחנה נוסף בבלגיה. יום אחד בעת מסדר בוקר הודיעו לנו: "על דוברי עברית ויודעי חשמל להתייצב במוזכירות". יחד עם עוד ארבעה חברים שנשלחנו דרך הגבול ה"שחור" לצרפת בלי לדעת את פשר המשימה. הגענו בלילה לפאריס והמבריא שלנו שיקן אותנו בבית מחסה לפליטים; הוא בעצמו הסתלק. לרוע מזלנו, באותו לילה ערכה משטרה מצוד וחיש מהר מצאנו את עצמנו מאחורי בריח. לא ידענו בעצמנו מה אנו עושים על אדמת צרפת ונאלצנו לכרות סיפורי כיסוי דימיוניים; איך הם היו מגיבים לו סיפרנו את האמת, שאיננו יודעים איך ולשם מה הגענו? ... את הימים היינו מבלים במשטרה בחקירות ולקראת ערב היו משחררים אותנו עד הבקר הבא. את הזמן הפנוי ניצלנו היטב לסיוורים בכל אתרי התיירות אשר היו מוכרים לי מלימודי היסטוריה והספרות. כסף לא היה לנו - מדי פעם היינו מקבלים מאב בית המחסה כמה פרנקים וכך התקיימנו על באגטים ומלפפונים חמוצים. בית המחסה שכן בלבו של הרובע היהודי, המכונה "פלעצל" ובאמצעות היהודים עלה בידינו להקים קשר עם קן "השומר הצעיר" ודרכו גם עם ה"מוסדות". מצב רוחנו השתפר וכמוהו גם מצב התזונה, ויכולנו להרשות לעצמנו גם מותרות - כלומר נקניק. נערך לנו משפט בגין כניסה בלתי חוקית למדינה ונצטוונו לעזוב את צרפת תוך 24 שעות. מצוידים במלווה חרש ושמות חדשים נכנסנו לרכבת ונסענו ל... מרסיי.

אלחוטאים. וגם מהר סיגלנו לעצמנו את הכינוי ה"סודי" - הגרעונים.

כעבור כארבעה חודשים הסתיים הקורס וזכינו בחוויה: טיול מאורגן לאורך הריביירה, כולל ביקור בנים ובמונטה קרלו. זה היה מאוד מרגש כי בקרנו בפעם ראשונה במקומות אקזוטיים המוכרים רק מקריאה עוד מימי נעורינו. עם סיום הקורס התחלנו להתפזר. נשלחנו לכל מיני משימות, כמו סיוע בהתארגנות לקראת ההפלגה במחנות עולים, הקמת מחנות חדשים, הפעלת תחנת אלחוט מקומית והעיקר - עליה על הספינות לשם הפעלת הקשר בעת ההפלגה.

באפריל 1947 הגיע גם תורי ועליתי על סיפון האנייה "טרייד ווינדס" אשר שרתה בעבר במשמר החופים האמריקאי. היא הגיעה מפורטוגל, שם התקינו בה דרגשים רבי קומות. שם הצופן שלה היה "עמליה". הצוות הורכב ברובו ממתנדבים יהודים אמריקאים. לאות הפגנת ידידות הם דיברו אלי ביידיש אמריקאית ("דער בראדער האט אוברטייקען דעם גאנצען ביזנעס אונד דער אולדבויצ'יק מיט די מאמע ענג'וייען זאך"), אותה לא תמיד הבנתי. מרגע הרמת העוגן התברר שאני חייב חוב גדול לאל המעמקים ופתחתי בהאכלת דגים באופן אינטנסיבי. התביישתי שאני לא כזה זאב הים, ולשאלות סימפאטיה של אנשי הצוות: "נוחים, ביסט סיק?" הייתי עונה בגאווה: "איי אם ג'אסט טיידעד" ... אכן זה לא תענוג גדול לשבת בקבינה מתנודדת, לחפש את אותות השירור של התחנה ממול בין מאות הצפצופים, לשדר, ובין לבין למלא את הדלי שהיה קבוע בין הרגליים. בהמשך הפך הדבר למטבע לשוני, והשאלה הישנה קבלה ליטוש: "נוחים, ביסט שוין ווידער טיידעד?". מאז עברו ימים והחפלות רבות, התחשלתי וחשבת את עצמי לזאב ים אמיתי, אבל תמיד אזכור את התחושה המבישה, המתסכלת, המדכאת וחסרת אונים זו.

בהפלגה זו נוצר עוד מטבע לשוני. כל התשדורות התנהלו בכתב סתר; המפתח שהיה ברשותי דמה לטבלאות לוח הכפל: טור אופקי ואנכי בקצה של אותיות לפי סדר א'-ב' ובתוך המשבצות צמדי אותיות לפי סדר אקראי. וכך לכל צמד אותיות של המסגרת התאים צמד אקראי מוצפן "בלתי מדפיסים במכונת כתיבה עם הרבה עותקים בעזרת ניר פחם. העותקים האחרונים היו קריאים בקושי, ואחר כזה בדיוק אני קבלתי. כעבור כמה ימי הפלגה קלטתי הוראה האומרת לנו להפליג בכוון... (וכאן אני משפשף עיניים וממשיך) פורטו חארא. מלא גאווה אני מציג את המברק לרב החובל והוא מחפש במפות ובספרים ומכריז: אין מקום כזה! אני מבקש את הטקסט בשנית ואחר כך באותיות לועזיות ושוב מקבל משהו דומה ל-"Porto Here". הקפטן לא מוותר: אולי יש לשם זה מוכן כלשהו בשפה עברית? עניתי לו: בוודאי, והסברתי את המשמעות. הרבר בפך לבריחת ההפלגה ואולי לבריחת הים התיכון כולו. ואילו

הקפטן פנה על דעת עצמו למפרצון Porto Venere ליד La Spezia - שם אכן ציפו לבראנו.

עגנו במפרץ מול העיירה וחיש מהר התחילו להופיע סירות הסוחרים ובמקום נפתח שוק תוסס של סיגריות אמריקאיות. בהתחלה זה היה קצת מברח, אבל בהמשך הגיעו עשרות סירות אשר שמו ממש מצור על האוניה ונוצרה סכנה של שבירת הסודיות. השמועה על הגעת "אוניית הסיגריות" פשטה בכל האיזור. מרומא הובהלה "הזקנה" - עדה סירני, אשר כינסה את כל הצוות ולאחר נאום פטריטי קצר פנתה אליהם כמורה בבית ספר ודרשה להביא מיד את כל מלאי הסיגריות שברשותם ואת הכספים שהרוויחו. המלחים המפוחדים התפזרו לתאיהם וחש מהר נערמו על השולחן כמויות מרשימות של קרטונים וכסף (השטרות של לירות דמו אז יותר לסדינים!). בלי להגיד עפעף הכריזה עדה בקול דרמטי שהיא מחרימה הכל בשם ההגנה. איש לא פצה פה, כולם התפזרו.

כמשך שני לילות העלינו לאנייה את העולים-המעפילים בשתי נקודות. חבלים נקשרו לחוף ופתאום החלו להופיע מן האפלה סירות גומי עם אנשים. הם היו עייפים, חוורים וחסרי בטחון. כל אחד שמר על תרמילו. הבנתי לרוחם והתרגשתי - עוד תמול שלשום הייתי אחד מהם, עברה המחשבה כמוחי ולא הרפתה, והנה ניתנה לי הזכות ליטול חלק בהסעתם, הצלתם. התרגשותי גברה עוד כשלמחרת היום פגשתי על הסיפון ידיד נעורים, שחלקתי אתו במחנה כל פרוסת לחם ועכשיו יכולתי לגמול לו בבקבוק וויסקי. בדרך כלל היו האנשים משוטטים על הסיפון לשאוב קצת אוויר צח. המצב למטה במחסני מגורים היה בלתי נסבל - רוחק, צפיפות, מחנק וחום. כשהתרכזו יותר מדי אנשים בצד אחד, נטתה האנייה באופן מסוכן. לשם כך עמד על הגשר בחור מן המעפילים ושאג דרך הרמקול: "אלע מענטשען אריף צבייטע זייט!" - ואז כולם רצו לדופן השני וגרמו לנטייה בצד השני, ורק לאחר כמה תמרונים התאזנה האנייה. כמה קבוצות עולים התגייסו לעזרה בהפעלת האנייה: על הסיפון, במטבח, בחדר המכונות ועל הגשר. נקשרתי אל אלה האחרונים, כי גם תחנת האלחוט הייתה שם. הם תכננו להתחבר עם חבריהם אשר שהו כבר בארץ בקיבוץ נגבה. כאשר מאוחר יותר חיפשתי בארץ מקום להכות בו שורשים, בחרתי מיד בקיבוץ נגבה, אליו היה לי כבר קשר רגשי כלשהו... לכל אניית מעפילים הייתה "תוכנית סודית" איך להערים על הבריטים ולפרוץ את ההסגר. הצרה הייתה שהבריטים לא תמיד ידעו שזאת אכן "התוכנית" וכמעט תמיד הצליחו לגלות את ספינותינו. "התוכנית" שלנו התבססה על יכולתנו לפתח מהירות גבוהה יחסית לפרק זמן קצר.

הפלגנו לצפון מזרחו של הים התיכון לאורך חופי טורקיה ולבנון על מנת לא לעורר את חשדם של הצרים, ובלילה אחרון היינו אמורים לבצע את הזינוק במלוא הקיטור לעבר

חופי הארץ. מה לעשות, גם התוכנית זאת נכשלה והתגליתו על ידי מטוס סווד. המתח עלה ובמהרה הגיעה משחתת ובעיקבותיה אחת נטופות. התקיים הדו-שיח המסורתי עם ילד מקרב המעפילים חבוש בכובע רב החובל וצועק ברמקול: איך בין דער קאפיטאן? בשל בזה קבלתי מן הארץ מברק: שמכם אוניית ההגנה "ארטור גיימס בלפור". מיד ניגשו כמה מלחים לצבוע את השם על דופן האונייה, וכך נעשתה ההכרות עם צי הוד מלכותו. בקרב המעפילים הייתה אישה בהריון מתקדם אשר התקשתה משום מה ללדת. רופא האנייה הסביר שמשום הטלטול החדגוני של הספינה לא נוצרים אצלה הצירים. פתאום ניגשו אלינו שתי משחתות משני הצדדים ונתנו לנו "קבעטש" אימתני; נוצרה פאניקה וזעזוע, צריחות האנשים ו... התינוק הגיח לאוויר העולם בריא ושלם! על המקום ניתן לו שם בישראל, כמובן ארטור. מה עושה הגורל? כעבור זמן קצר אני מקבל מברק נוסף: "שמכם מעתה 'התקווה'! שוב יצאו המלחים לצבוע שם חדש, בלפור לא זכה לתהילה, ולא ידוע לי מה קרה לשמו של הרך הנלד.

צוות המלחים הכין כמה "הפתעות" לשעת-השתלטות הבריטים על הספינה. וזרעות כבודות של סירת הצלה נותקו מן המנגנון המפעיל ונקשרו רק בחבל דק. כאשר המשחתת התקרבה שוב על מנת לנגח אותנו, נחתך החבל בסכין והזרעות נפלו ברעש גדול על סיפון המשחתת וגרמו לה נזק לא קטן. כאשר המלחים הבריטים עלו על הסיפון והשתלטו על גשר הפיקוד, אחד מהם אחז בהגה ונדהם להזיכח שההגה לא נשמע לו וכוח נסתר אחר בבטן האנייה שולט בתנועות הספינה.

בעוד מועד חולקו למעפילים קופסאות שימורים והן שמשו כתחמושת יעילה בקרב התגוננות. אך מה לעשות, הגו המדמיע הוא שהכריע את גורל הקרב וכעבור זמן שלטו הבריטים ברוב האזורים.

ממש ברגעים האחרונים התחלתי לקלוט מברק, סתמתי את אפי וכיסיתי את עיניי ורשמתי ופענחתי את תוכנו. הספקתי עוד לחבל במכשיר ורצתי לירכתיים בצעקות: הגיע מברק מן הארץ! כולם נעמדו כמעט דום ואני מקריא בהתרגשות: "ברכת הישוב העברי למעפיל האלמוני המפלט את דרכו. בלה בלה בלה". אלה היו הזמנים! היום זה נשמע כמו בדיחה, אבל אז עמדנו עם דמעות בעינינו - ולא רק בגלל הגו - ושרנו את "התקווה" על סיפונה של "התקווה" מול חופי המולדת.

למלואי האנייה הוכן בעוד מועד סליק מתחת למכלי המים, עמוק בבטן הספינה. ממש לפני ההגעה לנמל חיפה, הזדחלנו פנימה מתחת לקורות המכנה ונשכבנו בצמוד לדופן. היינו ארבעה איש (שרוליק רותם ז"ל, מאיר פאליק ז"ל, אלכס שור יבל"א ואנוכי), אבל היה מקום רק לשלושה. אלכס, הגבוה מטלנו נשכב ברוחב על גבינו. מדי פעם הטילו הבריטים פצצות עומק וההרף מעבר לדופן הפלדה

קרע את אוזנינו וזעזע אותנו. מדי כמה שעות היה אלכס מדליק גפרור על מנת לבדוק האם הגו שאנחנו נושמים הגו חמצן (כך היו נוהגים בכל סרט). כך עבר הלילה ועוד שעות רבות של היום, בחושך מוחלט. כשיצאנו משם ברגליים כושלות ועיניים מסנוורות, התערכבנו בין פועלי "סולל בונה" שהתחיל ולפרוק את תכולת האונייה. המעפילים ואנשי הצוות הועברו כבר לאניית הגירוש. המעשה הראשון שעשינו בצאתנו מן הנמל, היה לאכול מנת פלאפל אצל הג'ינג'י ליד השער (ברבות הימים הפכתי זאת לריטואל ממש עם חזרתי מן ההפלגות, והן היו רבות). הייתי נרגש ביותר - הנה באתי, חזרתי הביתה, אני בן האוכר, שריד יחיד מן התופת, מעפיל וגם איש מחתרת... היה לי מאוד חשוב להטיל עוגן בארץ, להרגיש עוד יותר את השייכות. לאחר פרק ביקורים בכל סניפי משפחה המפוזרים בארץ, הצטרפתי כאמור אל הגרעין בקיבוץ נגבה. ביום עבדתי בשדות העגבניות וכערכים השתלמתי בתחנת אלוט המחתרית של המשק תחת עינו הפקוחה של המפעיל הוותיק. כעבור חודשים אחדים נתקבל גם מברק בענייני; עלי להתייצב במטה ברחוב אלנבי בתל אביב. הכרתי שם את יאן ואת משה זיק - מנוחתם ערן. נתבשרתי שתוך חודש אני אמור לחזור למרסיי. קבלתי פתק מאגי ל"אוסולר את האס" והתבוננתי איך הזכנית נוטלת מזוודה ומשליכה לתוכה כל מיני פריטים. כל שאלותיי נענו ב-"את זה לוקחים". אמרתי שלום לקיבוץ, לעגבניות ולחברי לאוהל ומצויד בדרכון מפוברק חדש (מי זכור את כל השמות האלה?) עליתי על סיפונה של "פרובידנס" הפלגתי מערבה.

במרסיי הצטרפתי לצוות התחנה ששכנה בבית קטן בודד בשטחה של אחוזה גדולה שידעה פעם זמנים טובים יותר. שם הרוכע היה מזארג, ועל כן כונה בפי כולם "מזרע". ההכרות עם העובדים בתחנה (מלכה רופא, זכי קיני, וויקו פצביץ' - כולם כבר לא אתנו) הפכה לידידות רבת השנים. אני גרתי בחדר עם מלכה ונוסף על העבודה במשמרת, היה עלי לטפל ברגלה הפגועה (היא נפגעה בתאונה בנמל טולון בעת עגינתם שם של מעפילי "יציאת אירופה" המוחזרים לאירופה).

החיים שלנו כמזרע היו אפורים, ספדטאנים - כמעט סגפניים. למטה בחדר האוכל עמד קרטון עם קופסאות שימורים. כל מי שנתקף רעב - בכל שעות יום או הלילה - היה ניגש, פותח קופסה ואוכל, ומשאיר את היתרה להבא אחריו. על השולחן נערים הר קופסאות פתוחות מכל הסוגים ומכל התאריכים. יום אחד בשבוע היה יום כף; היינו נוטעים העירה ואוכלים ארוחה מבושלת "אמיתית". ליום ה' נכוננו עוד שני אירועים מסעירים. אחד מהם זה לעשות אמבטיה בבית המרחץ הציבורי, כי מה לעשות, כויליה שלנו לא היה קיים עוד לוקסוס כזה (במרצת הזמן וויקו התעצבן והתקין בחצר טוש אשר פעל רק עם מים קרים, ורק הוא

לזכי הייתה גם בעיה להתעורר-שעון מעורר לא עזר, כי הוא היה משתיק אותו מתוך שינה וממשיך לישון. הוא היה מתחכם עם עצמו ושם את השעון באיזו פינה, אבל התוצאה הייתה זהה. אז הוא ביקש מאתנו שאנחנו נחביא את שעון ורק תוך כדי חיפושים אחר האויב המצלצל - הוא היה מתעורר.

מאז תקרית "פורטו חארא" חלה התקרמות בשטח כתבי סתר. לצורך הצפנת מברקים השתמשנו בכמה ספרי כיס אנגלים אשר היו אז להיטים, והטבלאות היו מסודרות וברורות. כדי לזרז את הפעולה, נהגנו לבצע את ההצפנות בזוגות: אחד מקריא מן הפתק והשני מחפש בטבלה. מישוהו מצא בחצר מסרגה מפלסטיק והשתמשנו בה כמו ב"אצבע" לקריאת התורה. בגלל צבעה הירוק היא כונתה - "green neddle" ונכנסה לתקן מחיב וכבר לא ניתן להצפין או לפענח בלעדיה.

כעבור זמן הועברתי לפאריס. הגרעונים התגודדו אז בוילה מרוחקת מן העיר, ומן ההמולה הישראלית. פאריס הייתה במרכז הפעילות הישראלית והיקף העבודה היה גדול בהרבה. גם תוכן התשדורות היה אחר לגמרי. במקום לדבר על ספינות - פרטיהן, ציודן ויעדן, ועל העולים-תנועותיהם, המחנות ומצב האספקה, כאן דובר על מפגשים, פוליטיקה ורכישות נשק.

צחקנו פעם הרבה מקטע מברקו של פנחס קוזלובסקי (ספיר): "...במשלוח 1000 צינורות בקליבר 7.9 ו-10000 מטמרים מאותו קליבר...". מאידך, במרסיי היינו מעורבים אישית יותר, היינו בתוך העניינים והבנו כמה מדובר, ואילו כאן היינו רק כלי להעברת מברקים - חשוכים אשר יהיו - ללא נגיעה אישית.

אני זוכר שפעם נשלחתי מפאריס למרסיי להעביד סכום כסף למשרד המקומי - נדמה לי 12 מיליונים של פרנקים. בשבילי היה זה סכום דמיני; רק המילה "מיליון" עוררה התרגשות. לבשתי מעיל ארוך ומילאתי את כל הכיסים והפתחים האפשריים כחבילות שטרות. נסעתי ברכבת לילה.

הדרך נמשכה כ-12 שעות ולא עצמתי עין לרגע. בכל אדם שנכנס לתא ראיתי שורד ותכננתי את ההגנה. חשוב שדמי כיס שלנו היו 500 פרנקים לחודש וידענו לחסוך מזה למתנות.

בארץ פרצו מהומות והתקפות הכנופיות. על מנת ליידע את צבור השליחים באידופה על המצב, הונהג שידור "מבוק החדשות" מתל אביב. לילה לילה כחצות היינו מתיישבים ליד המקלטים ומלאי התרגשות היינו מחפשים את התחנה "נעפ-דו-ילה" ורושמים את החדשות הטרויות. חידוש נוסף היה, שהשידור היה בשפה גלויה ולא בחמישיות קוד (אבל כמוכן במורס).

בפברואר 48 קמתי ועשיתי את המעשה. פניתי ובקשתי חופשה של חודש לשם גסיעה לפולניה. שם, בעירי קרקוב

לברו נהנה ממנו). אגב, בבית מרחץ היה חדר אחד עם שתי אמבטיות והתשלום עבורו היה זול יותר מאשר תמורת שני חדרים נפרדים ועל כן נהגנו ללכת בזוגות, מלווים בקריצות עין של המפעילים. מי שעוד שמר על קצת מזומנים היה הולך לחנות התקליטים בבעלות משפחה יהודית מקומית ונהנה לשמוע איזה קונצרט בתא מבודד, ואפילו רוכש אותו. לעתים רחוקות היינו הולכים לאופרה בעיר ובולטים שם בתלבושתנו כמעט אחרת ממחסני הג'וינט, מול מחלצותיהם התגיגות של התושבים. פעם אחת הגיע גרע באיחור וצעק מאמצע האולם בקולו הרועם: "איפה החברא מן הפלמ"ח?". הקצבה אותה קיבלנו הספיקה אך בקושי לכל המותרות האלה, עד שפעם הימאים הכריזו מרד והזמינו לישיבה את אחד הבוסים שהזדמן לעיר. הוא הגיע והרביץ נאום על הישוב המתבוסס ברמו ומקריב קורבנות כאשר קבוצות מיוחסים עושים חיים בנכר; כולם השתתקו והתפזרו ואילו הבוס הזמין מונית וחזר למלוננו המפואר.

בבית הגדול שבאחוה התגודדו משפחות עולים עם ילדים קטנים וגם הימאים. הם היו בדרך כלל במעבר ובהמתנה לספינה. חדר גדול אחד שמש כחדר קריאה והיה בו פטיפון חשמלי מחובר לרדיו עתיק וארזנית עם תקליטים קלאסיים. הפינה הזאת הייתה תמיד מאוישת ופעילה. שם למדתי להאזין ליצירות מוסיקאליות. תמיד ישב שם טוסקה... את סדר פסח ארגנו הבנות על פי המודל של הסדר בקיבוץ. הן טרחו, בישלו, קישטו את האולם, אפילו הדפיסו שירון. בבקרו של אותו יום הצטרפתי אל קבוצת הימאים ונסענו לחזות במלחמת שוורים אשר נערכה בארל, עיירתו של ואן גוך. ראיתי את המחזה האקזוטי בפעם הראשונה בחיי (וגם האחרונה) ואולי טוב שראיתי, אבל איחרנו לסדר ונתקבלנו במבטי נזיפה, תרעומת ותוכחה. הן עד היום לא שוכחות לנו את המקרה-ובצדק.

מעבר לחלון התחנה נשקף נוף של מחנה גדול של חיילים הודו-סינים (אז עוד לא אמרו ווייט-נאמים), אשר לא הוחזרו למולדתם עם תום המלחמה, על מנת למנוע את מעורבותם במאבקי העצמאות. יום אחד הבחנו בפעילות מוגברת של המשטרה הצרפתית סביבנו וסביב המחנה. בין המכוניות בלטו כאלה המצוידות באנטנות לגילוי משדרי אלחוט. הפסקנו מיד לעבוד והחכאנו את המכשירים; הנחנו שם עלו על השידורים שלנו וחשדו בווייט-נאמים שהם מפעילים תחנת אלחוט מחתרתית. ברבות הימים הם הוחזרו למולדתם ובמחנה שוכנו העולים היהודים. שם המחנה "גרנד ארנס" הוסב ל"מחנה גדול" ובפינו "מחנה דה גול". בחיי יום יום בתחנה היו סצנות משעשעות: כאשר זכי היה צריך להחליף את מלכה במשמרת (או זכי אהב מרווח ענק וכשהוא שידר רעדה התקרה בחדר למטה, ואילו מלכה נהגה לעבוד עם מפתח סגור כמעט לגמרי. בעת ההחלפה תמיד נשמעו צעקות: "מי שוב התעסק עם המפתח שלי?". בסוף כל אחד התהלך עם מברג בכיס ובה לציון גואל.

נשארה גנייה, חברתי מתקופת המלחמה, שנתקעה מאחורי מסך הברזל וכל מאמצי להוציאה משם כשלו. באחד הערבים במחנה ריכוז נדרנו נדר שאם נשרוד, נגיע ארצה ונתחתן בבית ילדותי בשכונת בורוכוב. הנה עברו כבר שלוש שנים ואינני מסוגל לקיים את ההבטחה. לא עזרו כל השליחים והעסקנים ואף לא שגרירנו בוורשה יולק ברזילי, אצלו שרתי במקהלה בהיותי בנגבה. נאצלנו להסתפק בחילופי מכתבים, אבל עכשיו גברו געגועי והחלטתי לנסוע לבקרה. מן המשרד קיבלתי דרכון מפוברק עם תמונתי ופתק קטן: "הנ"ל הוא איש שלנו - נא לעזור לו". כפי שהתברר לא היה גבול או מחסום, שהפתק הזה לא ידע לפתוח. המשימה בוצעה כמלואה; הפתק כאמור פעל פלאים והמבריחים העבירו אותי דרך הגבולות. אחרי הרפתקאות הגעתי לקרקוב ונפגשתי עם חברתי. חידשתי את שבועת האמונים שלי וכעבור שבוע חזרתי לפראג, שם הייתי עד ראייה להשתלטות הקומוניסטים על המדינה והשתתפתי בלוויה המונית של יאן מסאריק, שר החוץ, שנרצח על ידם. את הדרך חזרה עשיתי ברכבת בתא אחד עם שליח מאחד הקיבוצים, איש הבריחה. הוא היה מבריה מנוסה; מיד עם היכנסו לתא שלף מברג והתחיל להסיר את השלטים מן הקירות, תחב מאחוריהם סכומי כסף והבריג אותם בחזרה...

בשובי למרסיי הופתעתי מן הסדר והניקיון ששרדו במזרע. הגיעה לשם קבוצת סטודנטים ישראלים מגויסים משווייץ שהיוו תגבורת ארגונית במחנה מזרע וב"מחנה גדול". אחת מהם, שרה'לה נתמנתה לאקונומית ופתאום היה סדר ואפילו ארוחות חמות.

במרץ 1948 נשלחתי לנאפולי ועליתי על סיפון אניית המשא "מאסטראלה", שכונתה אחר כך "הזקן" על שמו של יהודה ארזי. הוא בעצמו התהלך על הסיפון והשגיח על העמסת 20 ארגזים שהגיעו משווייץ. כל ארגז הכיל תותח - היו אלה תותחי שדה על גלגלי עץ ששרתו בצבאות אירופה לפני עשרות, אם לא יותר, שנים. בפיהם של המלגלים הם זכו לכינוי "נפוליאונים יקים". ראיתי אותם כעבור 50 שנים בבית ההגנה בתל אביב, הם דמו עכשיו יותר לחלק ממערכת חיילי עופרת. בימים ההם רק המילה "תותח" העלתה רטט והתפעמות...

הפיקוד היה בידי דודלה. אני זוכר בערגה את החודשים שבילינו יחד. כל הצוות היה איטלקי, ברובו מדדום איטליה. הקצין הראשון, סיניור פונטנה שמוצאו מטוסקנה, הדגיש כל העת שהוא האיטלקי היחידי בחבורה ואילו כל היתר... ערבים. מלח אחד בשם ג'ובאני לא דיבר איטלקית כלל אלא נפוליטנית! רב החובל מסיציליה דיבר אתו בעזרת מתורגמן. אותו ג'ובאני היה מספר שגיסו עבר ניתוח קשה. "איזה?". הוא הרהר: "מה אני יודע... אפדיצ'ילין...". דודלה היה מוציא את הסקסטנט של האנייה ושוקע בחישובים, מה שגירה את סיניור פונטנה וגם הוא שיחק עם המכשיר

המאובק. לא תמיד החישובים שלהם תאמו, אבל למדתי כבר שבים התיכון לא חייבים לסמוך על ה"פוזישן" - האוניה תגיע תמיד למטרה. הפלגנו לים האדריאטי ונכנסנו לנמל קטן בשם שיבניק ביוגוסלביה. כאן היינו אמורים להעמיס משלוח נשק גדול מצ'כוסלובקיה. טפלו בנו בנאמנות שרותי הביטחון. ראש המשטרה היה מגיע בבקר והולך עם הטבח לשוק לקנות ירקות, לוקח את הכביסה, וגם מעביר לנו ידיעות אודות המשלוח אשר הגיע מפראג בטלפרינטר של הבולשת. חיכינו לבוא המשלוח ובינתיים הרבר היחידי שאפשר היה לעשות בעיירה, זה לטייל על הרציף בערב ולשתות מיץ פטל - "מאלינוב". היה עוד להיט אחד: משחת שיניים, אשר שמה ביוגוסלבית "פאסטת נא זובי" הלהיב את הישראלים וגרם לקנייתם. כדי להחיות את האווירה, הצבנו על הסיפון גרמפון עתיק עם מנאלה ומדי ערב השמענו שירי עם איטלקיים, פתאום הפכנו למרכז בידור של המקום. היוגוסלבים התייחסו אלינו בכבוד גדול; בעיניהם היינו "יברייסקה פרטיזני" הנלחמים באימפריאליזם בריטי ומשתייכים למשפחת הגוש הסוציאליסטי. הם העניקו לדודלה ולי מדליה עם כוכב אדום מטעם ארגון הפרטיזנים. לבסוף הגיעו הקרונות עם המשלוח המצופה מצ'כיה, ממש עד הרציף. לאחר ההעמסה הפלגנו דרומה. רק מלחשוב מה יש לנו בארגזים, אפשר היה לקבל סחרחרות: נוסף על התותחים היו שם 5000 רובי מאוזר ("הרובים הצ'כים") וחמישה מיליון כדורים! כמובן צריך להסתכל על זה בפרופורציה של שנת תש"ח.

המלחים האיטלקים עשו חשבון שנשהה בארץ לפחות שבוע לצורך הפריקה ותכננו לעשות חיים בבתי זונות. ברוב תמימותי התחלתי להתווכח אתם, שאולי הם רגילים לנאפולי, אבל בארץ לא קיימים מוסדות כאלה. הם צחקו ואמרו שייקחו אותי אתם ואווכח. חיפה הייתה עוד בשליטת הבריטים ועל כן תוכננה הפריקה להתבצע בתל אביב, זה סיבך עוד יותר את לוח הזמנים. ימים אחדים לפני ההגעה קבלתי מברק בו כתוב, שאם נעצר על ידי כלי שיט עויין - עלינו להטביע את האנייה. ירדנו עם דודלה לחדר המכונות ואתרנו את המגופים, אותם יש לפתוח במקרה כזה. לא היו לנו פקפוקים לגבי הביצוע אבל נותרה כעיה קטנה: בעת הירידה למצלולות האם עלינו לעמוד על גשר הפיקוד ולהצדיע או סתם לשיר "התקווה"? (כך זכרנו מן הסרטים). באחד הימים קבלתי מברק על הכרות המדינה. שמענו את החדשה בבי.בי.סי. נכנסנו בלילה לנמל תל אביב וכאן ציפתה לנו הפתעה - כמעט כל גדולי הישוב באו לקבל את פנינו. מה שעוד יותר חשוב: כל יוצאי סלונקי גויסו למבצע הפריקה אשר התנהל בייעילות ובמהירות מדהימה. הסלוניקאים התנפלו על המחסנים. לאיטלקים יצאו העיניים. הארגזים ממש עפו מבטן האנייה ונערמו על ה"מעונות". בהגיעם למזח חזר המעשה על עצמו. המשאיות החלו לנוע ולעזוב את שטח הנמל. בתל אביב נפרצה כבר

פתר בארץ נשק באחד הקיבוצים ששלב כל כלי בתורו עם משור מכני ובצע הרצה פרימיטיבית אך יעילה של כמה שעות - והכלים התחילו לפעול.

כשהגענו לתל אביב חזר על עצמו חזיון הפריקה המואצת. בעוד מועד בקשתי שלתקופת הפריקה יחליף אותי גדעוני אחר וסדרתי מפגש לילי עם קרובי משכונת בורוכוב וצפון תל אביב. אכן הגיע שמשון והוא שהשתתף בהפלגה מחוץ לנמל במשך היום ואילו אני ביליתי עם הודותיי ובני הודי אשר עד כה היה להם שמץ של מושג כמה שאני עוסק ולמה זה פתאום עזבתי את הקיבוץ.

לחווית "הזקן" התגנב צליל צורם אחד. צורף לנו עוד נוסע - בן ירושלמי, כביכול מטעם הרכש. מן ההתחלה התחיל להתנהג כמו בעל בית מתנשא, התערב וניהל עיניינים. הדבר מאוד חרה לנו, לא היינו רגילים לצורה כזאת של התנהגות. בהפלגה חוזרת בקשנו שנינו להשתחרר, וניתן לנו.

כשעברנו את מיצר מסינה, השתהה שם האנייה ליום אחד. נאלצתי להחביא את המכשירים מתחת לערמת פחם. הוזמנו לביטו של רב חובל לארוחה חגיגית ואז התברר ששנינו נראים כאילו ברחנו זה עתה מבית הסוהר. נכנסנו לחנות כל-כו וכעבור זמן יצאנו משם מהודרים "מכף הרגל ועד הראש" ומוכנים לכל משימה דיפלומטית.

נשלחתי לוויולה ליד גאטה ופספסתי השתתפות בהרפתקת "לינו". עבד הקדים אותי בתור וזכה בחוויה ובתהילה. אני נאלצתי להסתפק בחווית הקמת קשר אתו. בעת ההיא הפלגתי בכמה ספינות, מהן אזכיר שתיים. "פביו" (ובכנויה: "המורד") הייתה ספינת עץ קטנה עם רב חובל קשיש שישב כל הזמן עם רגליים מכווצות על שולחן המפות ומלמל דברי כישוף או תפילה. פעם אחת, בגלל הסערה, נמלטנו לאיזה מפרצון אי יווני ומיד הופיעה המשטרה. לקובה הימאי היה דרכון בריטי והציג אותו בגאווה, ואני מצאתי רק פנקס חבר קופת חולים. הסברתי לשוטרים שזה הדרכון החדש של מדינת ישראל. הם עלעלו בו פעם מצד שמאל ופעם מצד ימין ולא הבינו למה זה הצילום בא בסוף הדרכון; אני הוספתי שם את שמי באותיות לטיניות אשר בלאו הכי הם לא יכלו לקרא כי ידעו רק יוונית. בסוף הניחו לנו.

בחיפה עלייתי על "שאר ישוב" - ספינת העפלה לשעבר ומשופצת. החידוש המהפכני היה שעל ראש התורן התנפנף דגל ישראלי. גם רב החובל והצוות היו ישראלים. רק תחנת אלחוט הייתה לא חוקית - אבל לזה הייתי מורגל. היו לנו גם כמה קדטים, בוגרי בית הספר הימי. כאשר הגענו למסינה, אסר רב החובל לרדת לחוף פן תושחתנה מידותיהם. לאחר הפצרותינו נאות להתיר להם לרדת לזמן קצוב. הם קבלו מאתנו - "זאבי הים" - הוותיקים תדרוך לא להתפתות לקנות מציאות כמו "בד אנגלי משובח", לא להלוות כספים למלחים אמריקאים אשר כביכול פספסו את ספינותיהם אבל לגמרי במקרה נותר להם בכיס איזה

הידיעה על הגעת הנשק ואנשים רבים התקהלו באמצע הלילה יד שערי הנמל, ספרו את המשאיות ורבים בכו. צעדנו ברחובות השוממים והמואפלים וכל צעד השמיע קול חריקה של זכוכית שבורה. התברר שבמשך היום הגיחו מטוסים מצרים והפציצו את העיר. ישראל גלילי לקח אותנו בג'יפ לסיור בתל אביב. הוא הכניס אותנו לאיזו מסעדה ושם בדיוק נערכה שמחה כלשהי. עבורנו זה היה הלם קרב אמיתי (ואולי גם לנוכחים) - היינו מלוכלכים, מיוזעים, מצופים אבק פחם, בבגדי עבודה מטונפים ונקלענו לאולם חגיגי ומקושט, מלא אור, ובין שולחנות ערוכים בכל טוב. קהל במיטב מחלצותיו! הרגשנו מאוד לא בנוח, כאילו שנפלנו מכוך לכת אחר ומיהרנו להסתלק.

לפנות בוקר הופסקה הפריקה והפלגנו ללב ים מחשש הפצצת המטוסים. המלאכה הושלמה בלילה השני והפלגנו שוב צפונה - למגינת לבם של אנשי הצוות. כל תכנוניהם ירדו לטמיון. בדיבוריהם נצטיירו הסלוניקאים כשרים. בחייהם לא ראו פריקה מטורפת כזאת. התותחים לא נשאר זמן רב בארגזיהם; תוך יממה פעלו ורעמו בכביש ירושלים ובדגניה. סופר לי שלמחרת היום הופיע מאמרו שלמשה שרתוק ב"דבר" והוא העריך שהתותחים הביאו למפנה במערכה בשתי החזיתות.

סופר גם שהצוותות אשר הפעילו את ה"ארטילריה" היו מורכבים מאנשי גח"ל רוסיים יוצאי הצבא האדום, וכל הפקודות בקשר ניתנו ברוסית...

בהפלגה שניה משיבניק העמסנו פריטים לא פחות מלהיכים. נוסף ל-10.000 רובים צ'כים היו הפעם 35 מיליון כדורים ובתור קצפת לקישוט העוגה: 2200 מקלעים בינונים ("שפנדאו") ו-1100 מקלעים כבדים ("בוזה"). זכינו גם לאורחים להפלגה הביתה: קבוצת אנשי פלמ"ח אשר הפעילו מחנות אמונים של גח"ל בצ'כיה תפסו איתנו טרמפ. הפעם העמסנו גם כמות פחם עודפת שתאפשר חזרה מתל אביב ללא תדלוק, כל הסיפון הפך לערמת פחם גדולה. הבחורים הסתובבו כל היום על הסיפון ובמהרה נראו מפויחים כמו כורי פחם. הם לא היו רגילים למטבח איטלקי (פסטה 3 פעמים ביום) ודרשו רק סלטי ירקות. ג'יבאני היה מביא להם את מבוקשם ומלמל מתחת לאף: "ברבארי...". הפייטרים האלה לא יכלו לעמוד בפיתוי כל הארגונים מלאי נשק ולמרות אזהרתנו פתחו אחד מהם המכיל מקלעי "שפנדאו". במהרה הפכה האוניה לשדה מטווחים ומכל פינה הדהדו היריות. אך איזו בושח - הכלים ירו רק יריות בודדות וסרבו לירות אש שוטפת אשר למענה נוצרו. איש איש הסתגר בפיתו על הסיפון. כדי להציל את כבודו הצבאי ולהוכיח את עליונותו - פירק והרכיב, פירק והרכיב ו... שוב אותו דבר! הכלי מסרב לירות אש שוטפת. הם הסתובבו בכושפת פנים כי גם גאוותם המקצועית נפגעה קשות וגם נמנעה מהם הזדמנות חד פעמית לערוך פנטאזיה ללא פיקוח על התחמושת... סופר לי אחר כך שאת הבעיה